

دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی

مرکز نهضیات توانبخشی اعصاب اطفال

Guide to early intervention for children with communication disorders in the pre-linguistic period

Authors: Dr. Fariba Yadegari
Dr. Farin Soleimani
Dr. Atieh Ashtari
Arezoo Aghajani
Mina Fotuhi

“مجموعه کتاب‌های راهنمای مداخلات به‌هنگام در اختلالات گفتار و زبان و بلع کودکان”

راهنمای مداخله زودهنگام برای کودکان دارای اختلال ارتباطی در دوره پیش زبانی (ویراست دوم)

پدید آورندگان:

دکتر فریبا یادگاری - دکتر فرین سلیمانی
دکتر عطیه اشتري - آرزو آقاچانی - مینا فتوحی

راهنمای مداخله زودهنگام برای کودکان دارای اختلال ارتباطی در دوره پیش زبانی

پدیدآورندگان: دکتر فریبا یادگاری و همکاران

هدف اصلی کتاب حاضر معرفی مداخلات زودهنگام برای کودکانی است که مشکلات ارتباطی دارند. این کتاب شامل مطالب آموزشی مفید برای آسیب‌شناسان گفتار و زبان است و تعاریف و دسته‌بندی اصطلاحات مرتبط با رشد پیش‌زبانی را شامل می‌شود. نکات مشاوره‌ای لازم برای والدین و مراقبان کودکان در معرض خطر اختلالات زبانی نیز قید شده‌اند. تکالیف آموزشی فراوان برای کار در منزل و کلینیک، این کتاب را به کتابی کاربردی و سودمند برای درمانگران و والدین تبدیل می‌کند.

انتشارات دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی

قیمت: ۳۲,۰۰۰ ریال

به نام خداوند لوح و قلم

“مجموعه کتاب‌های راهنمای مداخلات به‌هنگام در اختلالات گفتار و زبان و بلع کودکان”

راهنمای مداخله زودهنگام برای کودکان دارای اختلال ارتباطی در دوره پیش زبانی (ویراست دوم)

پدید آورندگان:

فریبا یادگاری

(دکترای گفتاردرمانی، استاد گروه آموزشی گفتاردرمانی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران)

فرین سلیمانی

(متخصص بیماری‌های کودکان، استاد پژوهشی مرکز تحقیقات توانبخشی اعصاب اطفال،

دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران)

عطیه اشتری

(دکترای گفتاردرمانی، استادیار گروه آموزشی گفتاردرمانی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران)

آرزو آقاجانی

(کارشناسی ارشد گفتاردرمانی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران)

مینا فتوحی

(دانشجوی دکتری گفتاردرمانی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران)

نوان و نام پدیدآور	: راهنمای مداخله به هنگام برای کودکان دارای اختلال ارتباطی در دوره پیش زبانی / پدیدآورندگان فریبا یادگاری...؛ و دیگران؛ ویراستار نرگس مرادی؛ [برای] مرکز تحقیقات توانبخشی اعصاب اطفال.
وضعیت ویراست	: ویراست ۲.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، انتشارات، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۸۷ص: جدول.
فروست	: مجموعه کتاب‌های راهنمای مداخلات زودرس در اختلالات گفتار و زبان و بلع کودکان.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۸۴-۱۳-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: چاپ دوم.
موضوع	: اختلالات ارتباطی در کودکان Communicative disorders in children کودکان -- زبان Children -- Language زبان‌پریشی کودکان Language disorders in children درک زبانی در کودکان Language awareness in children کودکان -- ارتباط با دیگران Interpersonal communication in children
شناسه افزوده	: یادگاری، فریبا، ۱۳۴۳ -
شناسه افزوده	: دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی
شناسه افزوده	: دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی. مرکز تحقیقات توانبخشی اعصاب اطفال
رده بندی کنگره	: ۴۹۶RJ
رده بندی دیویی	: ۹۲۸۵۵/۶۱۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۰۲۲۰۹۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیپا

مرکز تحقیقات
توانبخشی اعصاب اطفال

دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی

نام کتاب: راهنمای مداخله زودهنگام برای کودکان دارای اختلال ارتباطی در دوره پیش زبانی (ویراست دوم)

پدیدآورندگان: دکتر فریبا یادگاری - دکتر فرین سلیمانی - دکتر عطیه اشتري - آرزو آقاجانی - مینا فتوحی

ویراستار: نرگس مرادی

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۸۴-۱۳-۲

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

چاپ دوم: ۱۴۰۱

چاپ: ارشیا

ناشر: دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی

نشانی: اوین، بلوار دانشجو، خیابان کودکان، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی

تلفکس: ۷۱۷۳۲۲۱۱

با قدردانی از همکاری

● صفحه آرا: گروه گرافیکی ارشیا

همه حقوق نشر برای ناشر محفوظ است؛ هرگونه استفاده از متن به هر صورتی در قالب کتابچه، جزوه، تهیه CD آموزشی، تهیه نرم‌افزار، استخراج آزمون، ترجمه به دیگر زبان‌ها و استفاده از مطالب کتاب، اشکال، تصاویر و... بدون اجازه کتبی از ناشر غیر قانونی است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیش‌گفتار.....	۵
تعاریف.....	۷
مداخلات خانواده محور.....	۱۱
بخش ۱: اصول ارزیابی در مداخلات زودهنگام سطح پیش‌زبانی.....	۱۴
بخش ۲: تکنیک‌های عمومی مداخلات ارتباطی زودهنگام در دوران پیش‌زبانی.....	۱۸
بخش ۳: مداخلات زودهنگام در دوران پیش‌زبانی.....	۲۵
بخش ۳-۱: مداخلات زودهنگام از بدو تولد تا ۳ ماهگی برای مهارت‌های ارتباطی در دوران پیش‌زبانی.....	۲۷
بخش ۳-۲: مداخلات زودهنگام پس از ۳ ماهگی برای مهارت‌های ارتباطی - شناختی در دوران پیش‌زبانی.....	۳۰
بخش ۳-۳: مداخلات زودهنگام پس از ۳ ماهگی برای مهارت‌های درکی در دوران پیش‌زبانی.....	۴۶
بخش ۳-۴: مداخلات زودهنگام پس از ۳ ماهگی برای مهارت‌های بیانی در دوران پیش‌زبانی.....	۵۴
راهنمای والدین دارای فرزند با مشکلات گفتار و زبان.....	۷۰
شیوه‌های عمومی.....	۷۲
منابع.....	۷۹
واژه‌نامه.....	۸۳
واژه‌نامه توصیفی.....	۸۵
واژه‌یاب.....	۸۷

پیش گفتار اول

اختلال ارتباط، زبان و گفتار در دوران اولیه رشد، پیامدهای منفی زیادی در زندگی فرد به بار خواهد آورد. ماه‌های اول زندگی کودک، دوران بحرانی زبان‌آموزی به حساب می‌آید که در هیچ زمان دیگری، کسب زبان به آن سرعت میسر نمی‌باشد. به تدریج با عبور از این دوره‌ی حساس تکامل گفتار و زبان، از تأثیر مثبت تحریکات محیطی بر رشد و تکامل گفتار و زبان کاسته می‌شود. امروزه یکی از چالش‌های مهم بهداشتی پیش روی جوامع، ارتقاء سلامت کودکان دارای اختلالات گفتار و زبان در دنیایی است که موفقیت‌های فردی و اجتماعی در آن عمدتاً بر پایه مهارت‌های ارتباطی قرار دارد.

شناسایی زود هنگام کودکان در معرض خطر اختلالات تکاملی گفتار و زبان و یا کودکی که در مراحل ابتدایی تأخیر تکاملی خود قرار دارند، و فراهم نمودن خدمات مداخله به هنگام و پیش‌گیری ثانویه از معلولیت‌های ناشی از این اختلالات و محدود کردن پیامدهای منفی ناشی از آن‌ها، امری بسیار مهم و ضروری می‌باشد.

علی‌رغم اهمیت تشخیص و مداخله‌ی به موقع برای اختلالات زبانی - کلامی کودکان، متأسفانه این اختلالات در بسیاری از نقاط دنیا و به ویژه در کشور ما ایران، غالباً در سنین حساس و اولیه‌ی زبان‌آموزی، تشخیص داده نشده یا برای درمان و توانبخشی ارجاع به موقع داده نمی‌شوند. از سوی دیگر به نظر می‌رسد که بسیاری از متخصصان مربوطه نیز به اندازه‌ی کافی با تکنیک‌ها و روش‌های مداخله زودرس (زیر دو سال) برای اختلالات گفتار و زبان آشنایی ندارند و لذا خدمات مناسب و مؤثر به مراجعان ارائه داده نمی‌شود.

مرکز تحقیقات توانبخشی اعصاب اطفال با همکاری گروه آموزشی گفتاردرمانی دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، در پاسخ به سفارش و با حمایت مالی دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس معاونت سلامت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و با هدف فائق آمدن بر بخشی از کاستی‌هایی که در حال حاضر موجب تأخیر در ارائه مداخلات به هنگام، مناسب و مؤثر به کودکان نیازمند مداخلات گفتار و زبان می‌شود؛ یعنی فقدان دستورالعمل‌های علمی، مدون و مبتنی بر شواهد و تجربیات متخصصان ذیربط برای تشخیص و مداخله‌ی زودرس در اختلالات گفتار و زبان کودکان، در سال‌های ۹۲ تا ۹۴ مبادرت به اجرای طرحی با هدف تدوین دستورالعمل‌ها (پروتکل‌ها)ی مدون مداخلات زودرس برای اختلالات تکامل گفتار و زبان کودکان به تفکیک ۷ دسته اختلال مرتبط (اختلالات پیش‌زبانی، اختلالات زبانی، اختلال صدا، آسیب شنوایی، اختلال بلع، ناروانی گفتار و گفتارفلجی) در کودکان ایرانی، نمود. کتاب حاضر، حاصل این تلاش دو ساله است که در درجه‌ی اول براساس منابع علمی روز دنیا و در درجه‌ی دوم بر اساس تجربه و اجماع متخصصان ذیربط در مرکز تحقیقات توانبخشی اعصاب اطفال و گروه آموزشی گفتاردرمانی تدوین شده است. امید است با قرار دادن این کتاب (حاوی پروتکل‌های تشخیص و مداخله‌ی زودرس) در اختیار دانشجویان و دانش‌آموختگان رشته‌ی گفتاردرمانی، به‌خصوص آن دسته افرادی که در اقصی نقاط کشور با نظام تشخیص و مداخلات زودرس تکاملی معاونت محترم سلامت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی همکاری دارند، گامی هرچند کوچک در راستای ارتقاء سلامت کودکان این مرز و بوم برداشته باشیم.

دکتر روشک وامقی

مجری طرح و رئیس مرکز تحقیقات توانبخشی اعصاب اطفال

پیش گفتار دوم

کودکان مهم‌ترین سرمایه‌های ملی هر جامعه‌ای هستند و تکامل، یکی از تعیین کننده‌های مهم سلامت در طول زندگی است. اهمیت واقعی مرحله ای از رشد و تکامل انسان تحت عنوان «کودکی»، مورد اجماع است و هم‌چنین بر ضرورت پرداختن به نیازهای تکاملی کودکان خردسال (لحاق تا ۸ سالگی) به‌صورت جامع و کل نگر (حرکتی، حسی، ذهنی، رفتاری، گفتار و زبان، عاطفی - هیجانی، اجتماعی و معنوی) به‌جای برخورد جداگانه با ابعاد مختلف رشد و تکامل تأکید می‌شود. درواقع بیشتر مسیرهای عصبی مغز که برای یادگیری و عملکرد متعادل فرد مورد نیاز است، در یک دوره بسیار حساس زندگی، یعنی از زمان جنینی تا سه سالگی، ساخته شده و کامل می‌شوند و لذا تکامل طبیعی در این سال‌های اولیه زندگی، زیربنای زندگی بالنده انسان را تشکیل می‌دهند. به عبارت دیگر سه سال اول زندگی کودک را می‌توان به‌عنوان زمانی مهم و طلایی برای رشد مغز و لذا فرصتی برای به حد مطلوب رساندن تکامل او از ابعاد مختلف تلقی کرد.

امروزه یکی از چالش‌های مهم بهداشتی پیش روی جوامع، ارتقاء سلامت کودکان دارای اختلالات گفتار و زبان در دنیایی است که موفقیت‌های فردی و اجتماعی در آن عمدتاً بر پایه مهارت‌های ارتباطی قرار دارد. شناسایی زود هنگام کودکان در معرض خطر اختلالات تکاملی گفتار و زبان و فراهم نمودن خدمات مداخله به‌هنگام و پیش‌گیری ثانویه از این اختلالات و محدود کردن پیامدهای منفی ناشی از آن‌ها، امری بسیار مهم و ضروری می‌باشد.

علی‌رغم اهمیت تشخیص و مداخله به‌هنگام برای اختلالات زبانی گفتاری کودکان، متأسفانه این اختلالات در بسیاری از نقاط دنیا و به‌ویژه در کشور ما ایران، غالباً در سنین حساس و اولیه‌ی زبان‌آموزی، تشخیص داده نشده یا برای توانبخشی ارجاع به موقع داده نمی‌شوند.

با توجه به استقبال چاپ قبلی این کتب (حاوی پروتکل‌های تشخیص و مداخله به‌هنگام) توسط دانشجویان و دانش‌آموختگان رشته‌ی گفتاردرمانی و کارشناسان توانبخشی سراسر کشور، مرکز تحقیقات توانبخشی اعصاب اطفال با همکاری گروه آموزشی گفتاردرمانی دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، در سال ۱۴۰۱ کتب ارائه شده را مورد بازنگری قرار داد. کتاب حاضر که یک جلد از ۷ جلد کتاب تدوین شده در این ارتباط می‌باشد و بر اساس منابع علمی روز دنیا و براساس تجربه و اجماع متخصصان ذیربط تدوین شده است.

امید است با قرار دادن این کتاب در اختیار دانشجویان و دانش‌آموختگان رشته گفتاردرمانی، به‌خصوص آن دسته افرادی که در اقصی نقاط کشور با نظام تشخیص و مداخلات به‌هنگام اختلالات تکاملی با معاونت سلامت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی همکاری دارند، گامی هرچند کوچک در راستای ارتقاء سلامت کودکان کشور برداشته باشیم.

دکتر فرین سلیمانی

ریاست مرکز تحقیقات توانبخشی اعصاب اطفال

گروه هدف: کودکان دارای اختلال رشد مهارت‌های ارتباطی در سطح پیش‌زبانی

گروه هدف: کودکانی که دارای اختلال رشد مهارت‌های ارتباطی در سطح پیش‌زبانی هستند. از جمله این کودکان می‌توان به کودکان دارای ناتوانی هوشی، کودکان با تأخیر رشدی و اختلال طیف اتیسم اشاره نمود.

تعاریف

اختلال ارتباطی^۱: اختلال ارتباطی به‌طور کلی به اختلال در گفتار و زبان (درک و یا بیان) اطلاق می‌شود که توانایی فرد را در ارتباط برقرار کردن تحت تأثیر قرار می‌دهد (Nicolosi, Harryman, & Kresheck, 2004).

اختلالات ارتباطی - شناختی: عبارتند از اختلالاتی که کودک دچار ناتوانی در استفاده از شکل‌های ارتباط غیر کلامی و مهارت‌های شناختی لازم جهت برقراری ارتباط هدفمند با دیگران می‌باشد (Bernstein & Tiegerman-Farber, 2009).

دوره‌ی پیش‌زبانی^۲: به دوره‌ای از رشد ارتباطی اطلاق می‌شود که در آن کودک هنوز دارای نظامی برای اکتساب زبان نمی‌باشد و از شکل‌های ارتباط غیر کلامی از جمله نگاه، حرکات بیانگر

1. communication disorder

2. prelinguistic period